

Προσβλέποντας σε ένα διαφορετικό μάθημα

Όλοι/-ες οι εκπαιδευτικοί επιθυμούμε να κάνουμε ελκυστικό για τους μαθητές και τις μαθήτριές μας κάθε μάθημα που διδάσκουμε. Ένας από τους βασικούς τρόπους με τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί αυτό, είναι η αξιοποίηση της βιωματικής και της διερευνητικής προσέγγισης. Μπορεί, όμως, αυτό να πραγματοποιηθεί στις παραδόσεις του μαθήματος της Ιστορίας; Και βέβαια μπορεί, θα λέγαμε, μέσα από ερευνητικές δραστηριότητες που να είναι εστιασμένες σε έναν συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο (τοπική Ιστορία¹) ή ακόμη και σε καθημερινούς ανθρώπους (Μικροϊστορία²).

Ενδεικτικά παραδείγματα προς αυτήν τη κατεύθυνση μπορούν να θεωρηθούν τα παρακάτω:

- εντοπισμός μνημείων (π.χ. ανδριάντες, κτίσματα) μιας περιοχής, καταγραφή των στοιχείων της ταυτότητά τους και παρουσίασή τους στην τάξη από ομάδες μαθητών/-τριών
- ανάδειξη πτυχών της καθημερινής ζωής μιας περιοχής σε επιμέρους τομείς (π.χ. διατροφή, επαγγέλματα, διασκέδαση, θέση της γυναίκας ή των παιδιών, συνθήκες ζωής των οικονομικά προνομιούχων ή μη κτλ.) κατά τη διάρκεια συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου (π.χ. Τουρκοκρατία).
- δημιουργία φωτογραφικών συλλογών (λευκώματα) με διάφορα θέματα (π.χ. με νεοκλασικά κτήρια).

Ανάλογες δραστηριότητες μπορούν να γίνουν είτε με δια ζώσης έρευνα από μαθητές/-τριες που ζουν εντός της υπό εξέταση περιοχής είτε από άλλους/-ες εκτός αυτής με τη βοήθεια της βιβλιογραφίας ή μέσω περιήγησης στο διαδίκτυο και αξιοποίησης των σχετικών ιστοσελίδων (υπό την εποπτεία του/ της εκπαιδευτικού, βέβαια, σε αυτήν την τελευταία περίπτωση). Επίσης, πάντοτε με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού μπορούν να αναπτυχθούν και ευρύτερες δραστηριότητες που να αφορούν πρόσωπα ή θέματα που έχουν προσεγγίσει οι μαθητές/-τριες στο βιβλίο Ιστορίας.

¹ Η τοπική Ιστορία κινείται παράλληλα με τη γενική και εξετάζει τα ίδια θέματα, αλλά σε τοπικό επίπεδο. Έτσι, έχει τη δυνατότητα να φέρει στην επιφάνεια τις αλλαγές που έχει βιώσει μια τοπική κοινωνία, όπως, για παράδειγμα, εκείνη στην οποία ζουν οι μαθητές και οι μαθήτριές μας.

² Η Μικροϊστορία ασχολείται με ανθρώπους που δεν είναι οι πρωταγωνιστές των ιστορικών εξελίξεων με σκοπό να φωτίσει τις επιπτώσεις που είχαν τα κεντρικά ιστορικά γεγονότα στη ζωή και τον τρόπο σκέψης τους.

Τέτοιες δραστηριότητες αποτελούν:

Η σκιαγράφηση προσωπικοτήτων

Π.χ. Αδαμάντιος Κοραής ή Κοσμάς Αιτωλός (ενότητα 2), Μαντώ Μαυρογένους ή Ιωάννης Καποδίστριας (ενότητα 3), Χαρίλαος Τρικούπης ή Ελευθέριος Βενιζέλος (ενότητα 4), Πρωθυπουργοί της Μεταπολίτευσης (ενότητα 5) κ.α.

A. Τα παιχνίδια ρόλων, όπως, για παράδειγμα, όταν οι μαθητές/-τριες

- αναδιηγούνται την άλωση της Τριπολιτσάς σαν να είναι σύγχρονοι ανταποκριτές τηλεοπτικού σταθμού (ενότητα 3)
- ή
- δύο Έλληνες, ένας βενιζελικός και ένας βασιλικός, αντιπαρατίθενται με επιχειρήματα κατά την περίοδο του Εθνικού Διχασμού (ενότητα 5).

Ακόμη και όταν

- οι μαθητές υποδύονται τον βασιλιά Γεώργιο Α΄ και τους συμβούλους του που συζητούν για τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της «Αρχής της δεδηλωμένης» και οι μαθήτριες, υποδύονται τη σύζυγό του, βασίλισσα Όλγα, και τις κυρίες της ακολουθίας της, που σχολιάζουν την κίνηση του Τρικούπη να δημοσιεύσει το άρθρο «Τις πταίει;» (ενότητα 4)
- ή
- οι μαθήτριες, ως δημοσιογράφοι της «Εφημερίδας των Κυριών», εξηγούν κατά τη διάρκεια μιας κοινωνικής εκδήλωσης τους λόγους έκδοσης αυτής της εφημερίδας σε Αθηναίους και Αθηναίες της εποχής που έχουν επιφυλάξεις για την προσπάθεια της Καλλιρρόης Παρρέν (ενότητα 4).

B. Η εμφάνιση σε επιμέρους θέματα, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν μικρά ή μεγαλύτερα εκπαιδευτικά projects.

Π.χ.

Ενότητα 1

«Οι επαναστάσεις του 18^{ου} αιώνα στην Αμερική και τη Γαλλία».

Ενότητα 3

«Η ελληνική Επανάσταση του 1821».

Ενότητα 4

«Οι πρωτεύουσες της Ελλάδας (Αίγινα, Ναύπλιο, Αθήνα)».

«Η Κρητική επανάσταση στο Θέρισο και ο Βενιζέλος».

Ενότητα 5

«Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι: Εμείς, οι Έλληνες, και οι άλλοι Βαλκανικοί λαοί».

«Ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος και η απελευθέρωση των Ιωαννίνων».

«Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος στην Ευρώπη».

«Η Εθνική Άμυνα και το κράτος της Θεσσαλονίκης».

«Οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας στον Βόλο».

«Η ελληνική μετανάστευση κατά τον 19^ο και τον 20^ό αιώνα».

«Η εξέγερση των φοιτητών κατά της χούντας».

«Ελλάδα και Ευρώπη στον 20^ό αιώνα» κ.ά.

Βέβαια, για την επιτυχή εξέλιξη και ολοκλήρωση αυτών των projects πρέπει να λαμβάνονται υπόψη συγκεκριμένα στοιχεία και να ακολουθούνται συγκεκριμένα στάδια. Τέτοια στοιχεία είναι η προσαρμογή στις ανάγκες των μαθητών/-τριών, ο σαφής σχεδιασμός των μαθησιακών στόχων και η αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων μέσων. Όσο για τα στάδια που μεσολαβούν έως την ολοκλήρωση του κάθε project, αυτά μπορούν συνοψιστούν ως εξής:

1. **Προσδιορισμός του θέματος**, το οποίο, εκτός από το να έχει σχέση με τα περιεχόμενα του αναλυτικού προγράμματος, πρέπει αφενός να παρουσιάζει ενδιαφέρον για τους μαθητές/-τριες και αφετέρου να είναι επαρκώς ευρύ, ώστε να μπορεί να διερευνηθεί από πολλές πλευρές.
2. **Στοχοθεσία**, δηλαδή να έχει αποφασίσει εξ αρχής ο/η εκπαιδευτικός τι θέλει να μάθουν οι μαθητές/-τριες του/της και ποιες δεξιότητες (π.χ. γνώσεις, συνεργασία, δημιουργικότητα) επιδιώκει να αναπτύξουν.
3. **Σχεδιασμός δραστηριοτήτων**, οι οποίες θα ενσωματώνουν θεωρία και πράξη (έρευνα, εργασίες, παρουσίαση, πρακτική εφαρμογή) μέσω ποικίλων προσεγγίσεων (ατομική και/ ή ομαδική εργασία, διαδραστικές δραστηριότητες).
4. **Προγραμματισμός του χρόνου**. Η συνολική διάρκεια του project (π.χ. εβδομαδιαίο, μηνιαίο, ετήσιο) να είναι προκαθορισμένη, να έχει κατανεμηθεί αναλόγως ο χρόνος κάθε δραστηριότητας και να έχουν οριστεί εκ των προτέρων χρονικά σημεία για ανατροφοδότηση και αξιολόγηση.
5. **Προσέγγιση του θέματος**. Στο project καλό είναι να ενσωματώνονται στοιχεία από διαφορετικά μαθήματα, δεδομένου ότι η εμπλοκή πολλών γνωστικών αντικείμενων λειτουργεί υπέρ της ευρύτερης κατανόησης.
6. **Οργάνωση των πόρων και των υλικών**, δηλαδή να έχουν εξασφαλιστεί και να έχουν γίνει γνωστά στους μαθητές/-τριες όλα τα μέσα που απαιτούνται για την ολοκλήρωση του project, όπως βιβλία, άρθρα, διαδικτυακές πηγές, τεχνολογικά εργαλεία και εικονιστικό υλικό (εικόνες, χάρτες).
7. **Καταμερισμός αρμοδιοτήτων**. Για ενθάρρυνση της ομαδικής εργασίας και ανάληψη ευθυνών, πρέπει να έχουν ανατεθεί συγκεκριμένοι ρόλοι στα παιδιά (π.χ. ερευνητής/-τρια, συντονιστής/-τρια, υπεύθυνος/-η παρουσίασης κ.ά.).
8. **Υλοποίηση**. Εδώ απαιτείται καθοδήγηση των μαθητών/-τριών από τον/την εκπαιδευτικό με ξεκάθαρες οδηγίες. Παράλληλα, είναι απαραίτητο να ελέγχεται η πρόοδος των εργασιών ανά φάση, ώστε να ενθαρρύνεται η δημιουργικότητα των παιδιών και να επιλύονται τυχόν προβλήματα.
9. **Αξιολόγηση** που πρέπει να έχει πολλές και διαφορετικές μορφές (αυτοαξιολόγηση, αξιολόγηση της εργασίας των ομάδων, δοκιμαστικές παρουσιάσεις, δοκιμές επί των παραδοτέων κ.ά.) και να υπάρχει συνεχής ανατροφοδότηση για βελτίωση.
10. **Παρουσίαση**. Κατά την παρουσίαση του project σε άλλα τμήματα του σχολείου και/ ή σε γονείς να επιδιώκεται η ανάπτυξη συζητήσεων, ανάμεσα στο κοινό και τα παιδιά που εργάστηκαν, σχετικά με το τελικό αποτέλεσμα, τις εμπειρίες που αποκτήθηκαν κ.ά., ώστε να ενισχυθεί η μεταγνωστική σκέψη (π.χ. τι μάθαμε, τι μπορούμε να βελτιώσουμε).
11. **Αναστοχασμός και ανατροφοδότηση**, δηλαδή αξιολόγηση της συνολικής πορείας του έργου με βάση το τι λειτούργησε καλά και τι όχι, αλλά και το πώς μπορούν ανάλογες εργασίες να γίνουν καλύτερες στο μέλλον.

Από τη θεωρία στην πράξη: Παραδείγματα ανάπτυξης εκπαιδευτικών projects

Παράδειγμα 1

«Το κίνημα της Εθνικής Άμυνας και το κράτος της Θεσσαλονίκης»

(με αξιοποίηση της τοπικής Ιστορίας)

- ▶ **Σκοπός:** Οι μαθητές/-τριες να καταλάβουν γιατί δημιουργήθηκε εκεί η δεύτερη κυβέρνηση του ελληνικού κράτους, αποκτώντας, συγχρόνως, πολύπλευρη γνώση για την πόλη της Θεσσαλονίκης στις αρχές του 20ού αιώνα.
- ▶ **Στόχοι:** Οι μαθητές/-τριες
 1. να αναγνωρίσουν τη μορφή της πόλης στις αρχές του 20ού αιώνα (γεωγραφικός στόχος)
 2. να κατανοήσουν τις οικονομικές, διοικητικές, θρησκευτικές και κοινωνικές δραστηριότητες των κατοίκων (κοινωνικός στόχος)
 3. να ερμηνεύσουν την απόφαση του Βενιζέλου να δημιουργήσει κυβέρνηση με έδρα τη Θεσσαλονίκη (ιστορικός στόχος).
- ▶ **Εισαγωγή στο θέμα από τον/την εκπαιδευτικό,** που πρέπει να εστιάσει στα παρακάτω σημεία:
 - Το 1914 ξεσπάει ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος που δημιουργεί έντονο εσωτερικό πρόβλημα στην Ελλάδα λόγω της διαφωνίας του πρωθυπουργού Ελ. Βενιζέλου με τον βασιλιά Κωνσταντίνο.
 - Τον ίδιο καιρό, ο Βενιζέλος είναι ήδη πέντε χρόνια πρωθυπουργός και υπό την ηγεσία του η Ελλάδα έχει πάρει μέρος σε δύο Βαλκανικούς Πολέμους και έχει αποκομίσει αρκετά οφέλη. Παρόλα αυτά, αναγκάζεται να παραιτηθεί από την πρωθυπουργία. Ακολουθεί η οργάνωση του κινήματος της Εθνικής Άμυνας και ο Εθνικός Διχασμός με τον σχηματισμό δύο κυβερνήσεων, μίας στην Αθήνα και μίας στη Θεσσαλονίκη (1916).
 - Το 1917, ο Κωνσταντίνος αναγκάζεται να εγκαταλείψει τον θρόνο του και τότε ξεκινάει η δεύτερη πρωθυπουργία Βενιζέλου. Η Ελλάδα μπαίνει στον πόλεμο, συμβάλλει στη νίκη των συμμάχων, βρίσκεται στην πλευρά των νικητών και κατοχυρώνει τις επιτυχίες της με τη Συνθήκη των Σεβρών (1920).

▶ Υλοποίηση

Ο/η εκπαιδευτικός χωρίζει τους/ τις μαθητές/-τριες σε 4 ομάδες (Ιστορικοί, Κοινωνιολόγοι, Γεωγράφοι, Τεχνολόγοι), σε κάθε μια από τις οποίες αναθέτει την εξέταση ζητημάτων σχετικών με την επιστήμη που αντιπροσωπεύει.

Για παράδειγμα, η ομάδα Γεωγραφίας εντοπίζει χώρους της Θεσσαλονίκης που έχουν σχέση με τα τότε γεγονότα ή ανακαλύπτει σημεία μνήμης (κτίσματα της περιόδου) που έχουν διασωθεί, η ομάδα Ιστορίας αναζητά (ιστορικές, λογοτεχνικές) πηγές που αναφέρονται στη συγκεκριμένη περίοδο και προσεγγίζει τα γεγονότα μέσα από αυτές, η ομάδα Κοινωνιολογίας εξετάζει την επίδραση των γεγονότων της περιόδου στην καθημερινή ζωή των κατοίκων και την οικονομία (εμπόριο, αγορές) και η ομάδα Τεχνολογίας συγκεντρώνει οπτικό υλικό και δημιουργεί μια διαδραστική παρουσίαση.

► Ερευνητικές Δραστηριότητες

Εφόσον έχουν τη δυνατότητα, τα παιδιά μπορούν να επισκεφθούν τα μέρη που έχουν εντοπίσει (επιτόπια έρευνα), να συζητήσουν με ιστορικούς ή δημοσιογράφους του τόπου για τα τότε γεγονότα (συνεντεύξεις) ή να χρησιμοποιήσουν μουσειακό υλικό (αξιοποίηση πηγών). Διαφορετικά, θα αξιοποιήσουν τις γραπτές πηγές ή το εικονιστικό υλικό που θα συλλέξουν.

► Δημιουργικές Δραστηριότητες

- α) Δημιουργία αρχείων από 1. έντυπα και εφημερίδες της εποχής, 2. εικονιστικό υλικό (φωτογραφίες, βίντεο) και 3. προφορικές μαρτυρίες.
- β) Καλλιτεχνικές εργασίες (ζωγραφικές απεικονίσεις).
- γ) Δραματοποίηση.

► Παρουσίαση

- Έκθεση του υλικού που έχει συγκεντρώσει η κάθε ομάδα.
- Παρουσίαση ενός θεατρικού δρώμενου (μικρή θεατρική σκηνή).
- Προβολή βίντεο.

Παράδειγμα 2

«Η Επανάσταση του 1821»

Μετά την παρουσίαση του θέματος από τον/την εκπαιδευτικό, οι μαθητές/-τριες χωρίζονται σε ομάδες και να αναλαμβάνουν να μελετήσουν πηγές, να συγγράψουν ένα σενάριο και να προετοιμάσουν τα απαραίτητα κοστούμια και σκηνικά. Έτσι, οδηγούμαστε στον τελικό αποτέλεσμα που είναι η δημιουργία ενός μικρού θεατρικού δρώμενου σχετικά με κάποια από τα γεγονότα της Επανάστασης, π.χ. πολιορκία του Μεσολογγίου ή μάχη στα Δερβενάκια.

Παράδειγμα 3

«Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι: Εμείς, οι Έλληνες, και οι άλλοι λαοί των Βαλκανίων»

Ο/Η εκπαιδευτικός τούς εισάγει στο θέμα και οι μαθητές/-τριες συγκεντρώνουν φωτογραφίες, επιστολές και άλλα ντοκουμέντα (χάρτες, ημερολόγια, αφηγήσεις). Στόχος είναι να οργανώσουν μια «έκθεση μνήμης» με κεντρικό θέμα τη βιωμένη εμπειρία στρατιωτών και αμάχων, προερχόμενων από όλους τους λαούς που είχαν εμπλοκή στους δύο πολέμους.

Παράδειγμα 4

«Η ελληνική μετανάστευση κατά τον 20ό αιώνα»

Αφού έχει αναλυθεί το φαινόμενο της ελληνικής μετανάστευσης στην τάξη από όλες του τις πτυχές, οι μαθητές/-τριες συγκεντρώνουν συνεντεύξεις από μετανάστες μεγαλύτερης ηλικίας και δημιουργούν έναν «οικογενειακό χάρτη», ώστε να εντοπιστούν οι ρίζες εκείνων που μετακινήθηκαν από τα μέρη τους. Στη συνέχεια, σχεδιάζουν χάρτη με τους προορισμούς των Ελλήνων μεταναστών και, με βάση τα πραγματικά γεγονότα, συγγράφουν δικές τους φανταστικές ιστορίες.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

♦ *Τοπική ιστορία*

Κουλούρη, Χ. (2005). *Τοπική Ιστορία και Ταυτότητα: Από την Καθημερινότητα στην Παγκοσμιότητα*, Αθήνα: εκδ. Νήσος.

Φραγκούλης, Ι. (2017). *Τοπική Ιστορία - Θεωρία και Μεθοδολογία*, Αθήνα: Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης.

♦ *Μικροϊστορία*

Χουρδάκης, Α. (2017). *Από τη μικροϊστορία της εκπαίδευσης. Δύο ανέκδοτα λευκώματα φιλίας 1900-1904 και 1926-1927*, Αθήνα: εκδ. Διάδραση.

Levi, G. (επιμέλεια ελληνικής έκδοσης Στ. Καββάδας) (2001). *Μικροϊστορία: Θεωρία και Πρακτική*, Αθήνα: εκδ. Αλεξάνδρεια

♦ *Μέθοδος Project*

Ταρατόρη-Τσαλκατίδου, Ε. (2005). *Η Μέθοδος Project στην Πράξη*, Αθήνα: εκδ. Αφοί Κυριακίδη.

Harris-Helm, J. και Katz, L. (επιμέλεια ελληνικής έκδοσης Κ. Χρυσafiδης) (2010). *Η μέθοδος Project στην προσχολική και πρωτοσχολική εκπαίδευση*, Αθήνα: εκδ. Μεταίχμιο